Dato

Januar 2011

Rapport over faunaen på Viborg Golfbane

VIBORG GOLFKLUB
GEO-CERTIFICERING

Revision	**02**
Dato	**2011-01-30**
Udarbejdet af	**Svend Bichel**
Gennemlæst af	**Ole Riger-Kusk**
Godkendt af	**Svend Bichel**

INDHOLD

1.	**Resume**	**1**
2.	**Viborg Golfklub beliggende i Asmild Naturområde**	**2**
2.1	Faunaen i Asmild naturområde.	2
2.1.1	Naturområdets pattedyr (Mamalia)	2
2.1.2	Naturområdets flyvende pattedyr (Flagermus)(Chiroptera).	3
2.1.3	Naturområdets fugle (Aves).	3
3.	**Faunaen på selve golfbanen – "Golfbanens beboere".**	**5**
3.1	Pattedyr (Mammalia)	5
3.2	Fugle (Aves)	6
3.3	Krybdyr (Reptilia)	6
3.4	Padder (Amphibia)	7
3.5	Insekter (Insecta)	8
3.5.1	Sommerfugle	8
3.5.2	Spindlere (Arachnida)	9
3.5.3	Snegle (Gastropoda)	10
4.	**Tiltag på golfbanen til bevarelse af samt forbedringer for faunaen (fremme af biodiversiteten)**	**11**
4.1	Insektvolde	11
4.2	Biotopforbedringer for sommerfugle og bier	11
4.3	Redekasser til fuglene,	12
5.	**Pattedyr (Mammalia) registreret på golfbanen (liste)**	**13**
6.	**Fugle (Aves) registreret på golfbanen (liste)**	**20**
7.	**Krybdyr (Reptilia) registreret på banen (liste)**	**37**
8.	**Padder (Amphibia) registreret på golfbanen (liste)**	**38**

1. RESUME

Som det fremgår af denne rapport er Viborg Golfklub i den fordelagtige situation, at den er lokaliseret i et naturområde af meget høj karat. Det betyder, at der er en meget rig og varieret natur på og omkring banen. Det gælder både det landskabelige, floraen og faunaen. Det sammenhængende naturområde har en sådan størrelse, at det er en robust buffer for de aktiviteter, der foregår på golfbanen. For at opnå den fulde fordel af denne placering er det meget afgørende, at bevare de økologiske forbindelseslinier, der forbinder disse større naturområder gennem golfbanen

Som det fremgår af oversigtsfotoet på forsiden forbindes de omgivende skovområder af en meget vigtig primær øst-vest-gående økologisk forbindelseslinie tværs gennem golfbanen fra skovområderne mellem hul 5 og 11 samt teestedet på hul 12 til områderne omkring greenen på hul 22. Denne korridor gennem golfbanen er, sammen med en lang række sekundære korridorer på banen, helt afgørende for fastholdelsen af et varieret dyre- og planteliv på golfbanen med fuldt udbytte af den omgivende rige natur. Det betyder, at man i den fremtidige pleje af banen skal bibeholde og gerne styrke såvel denne primære som de mange sekundære forbindelseslinier. Dyre- og plantelivet på banen vil i høj grad være præget af omgivelsernes tilstand, da banen er en integreret del af det samlede naturområde.

Da størsteparten af de omliggende områder er kommunalt ejet, kan man forvente en fortsat høj prioritering af naturen også i den fremtidige drift af disse områder.

For biodiversiteten på golfbanen gælder det således om, at drive banen således, at man får det fulde udbytte af beliggenheden i disse fremragende rammer.

Det er vigtigt at pointere, at mange af de foreslåede tiltag på banen (se afsnit 4) vil forbedre levemulighederne for en lang række dyr og planter, hvoraf mange er truede og i tilbagegang, samtidigt med at de vil give større oplevelser til de, der færdes på golfbanen.

For at kunne opnå disse for naturen positive resultater, er det af afgørende betydning, at Viborg Golfklub har en stab af greenkeepere, der i deres daglige virke er indstillet på dette. Alle de allerede gennemførte tiltag har vist, at vi er så heldige at have greenkeepere, der også har fokus på dette område i Viborg Golfklub,

Hvis de i denne rapport foreslåede tiltag bliver gennemført, vil Viborg Golfklub efter min mening leve op til nogle af de forpligtelser, der påhviler os alle i bestræbelserne for at nå regeringens mål i Biodiversitetsplan 2010. Dette ansvar påhviler især de, der forvalter større naturområder som f.eks. golfbaner. Samtidigt må det være klart, at den måde klubben forvalter banen på er med til at gøre Viborg Golfklub værdig til sin status som den p.t. eneste danske GEO-certificerede golfbane.

2. VIBORG GOLFKLUB BELIGGENDE I ASMILD NATUR-OMRÅDE

Klubbens huller ligger som en naturskøn og meget smuk integreret del af Asmild Naturområde sydøst for Viborg by. Området er for størstedelen kommunalt ejet. Mod nordvest ligger Viborg søerne, Søndersø og Nørresø. En meget varieret natur af skov- og vådområder strækker sig langs hele østsiden op mod golfbanen.

Mod sydvest ligger Klostermarken, som er mere eller mindre tilgroede overdrevsarealer med et stort indhold af mindre søer og vandhuller. Mod syd ligger Nørreåen med den meget brede ådal med biotoper for en stor variation af planter og dyr. Mod øst ligger de meget afvekslende skovbakker ud mod Bruunshåb domineret af selvsået egeskov med bævreasp mod vest og plantet løv- og nåleskov mod øst.

En stor del af disse naboområder til golfbanen er enten fredet eller beskyttet efter en række udpegninger samt naturbeskyttelseslovens forskellige §§.

2.1 Faunaen i Asmild naturområde.

Hele dette store naturområde med dets mange habitater giver biotoper for et stort antal pattedyr og fugle, for hvem golfbanen indgår som et naturligt åbent område, hvor de kan opholde sig, fouragere/jage og passere, på deres daglige og/eller årlige færdsel. For disse arter, vil fysiske ændringer på selve golfbanen mest have betydning i form af udbygning af økologiske forbindelseslinier samt forbedrede fourageringsmuligheder.

2.1.1 Naturområdets pattedyr (Mamalia)

Mink

Husmår

De dyr, det drejer sig om, er de store pattedyr, som **rådyr**, **ræv**, **grævling**, **husmår**, **skovmår**, **mink**, **hare** og **egern**.

For disse er livsbetingelserne i Asmild Naturområde meget fine med den naturvenlige drift, der i dag gennemføres i området, hvilket bevirker, at alle disse dyr ofte kan opleves på golfbanen til stor glæde for såvel golfspillere som de mange andre, der udnytter området til spadsereture eller skiture. De større pattedyr kan normalt opleves på golfbanen, når man er tidligt ude om morgenen samt på stille vinterdage

2.1.2 Naturområdets flyvende pattedyr (Flagermus)(Chiroptera).

Damflagermus

Sydflagermus

For flagermusene (det drejer sig nok mest om **damflagermus, vandflagermus, brunflagermus og sydflagermus)** er det vigtigt at skovdriften på og omkring golfbanen hele tiden byder på døde og hule træer, som bruges til ophold og yngel fra forår til efterår, indtil flagermusene søger tilbage til kalkgruberne i Mønsted, Tindbæk og Daugbjerg for at overvintre.

Det vil ligeledes have gavnlig effekt på såvel flagermus som hare, at pesticidforbruget på golfbanen i henhold til Viborg Golfklubs miljøpolitik søges reduceret mest muligt. Sommeraftener efter solnedgang er ideelle til at opleve flagermusene jage over golfbanens åbne områder og søer.

2.1.3 Naturområdets fugle (Aves).

Fjeldvåge (sns)

Skovhornugle (sns)

Isfugl (sns)

Troldand (sns)

Gøg (sns)

Karakterfuglene i det store Asmild Naturområde kan inddeles i to grupper: Den ene gruppe er de trækfugle, der gæster området om foråret på deres træk op til ynglepladserne mod nord og om efteråret, på deres træk mod sydligere himmelstrøg med øgede fourageringsmuligheder i varmen. Den anden gruppe er de fugle, der i længere perioder tager ophold i området og bl.a. yngler i de mange forskellige biotoper, som Asmild Naturområde byder på omkring golfbanen.

En stor gruppe store trækfugle ses forår og efterår trækkende over golfbanen, det drejer sig om **sangsvaner, gæs og traner,** der med hver deres stemmer varsler starten på golfsæsonen og afslutningen på samme (for dem der endnu ikke har indset vintergolfens udfordringer og herligheder). Disse fugle ses og høres, når de i store flokke og kiler højlydt syngende/trompeterende passerer på himlen på vej nordover om foråret og sydover om efteråret, (disse oplevelser kan stoppe selv den mest passionerede golfspiller midt i et ellers perfekt sving med køllen).

Andre trækfugle tager i perioder ophold hos os på banen forår, efterår og nogle også om vinteren. De bruger banens naturområder som raste- og fourageringsområde. Af karakteristiske fugle kan her nævnes **troldand** i vores søer, **hvepsevåge**, som om sommeren graver gedehamseboer ud i skrænten mellem hul 16 og 17 og mæsker sig med deres larver og pupper, **fjeldvåge** og **gøg** som henter deres føde især på den røde sløjfe henholdsvis vinter og sommer, **vindrossel, sjagger** og **silkehale** om vinteren i vore mange bærbærende træer og buske, som vores fremsynede greenkeepere har forsynet området med, samt et stort antal **sangere** m.m.

En fugl, der mere end nogen anden er karakteristisk for Viborg Golfklub er **skovhornuglen** (som også yngler i området). Den kan opleves, når den "muser" langs diget mellem hul 23 og træningsbanen sommeren igennem samt hvilende opad stammerne i tujaen ved hul 1. Også **natuglen** kan opleves, men mest siddende opad stammen på de store graner ved greenen på hul 22. **Grønspættens** karakteristiske hyl kan sammen med **spætmejsens** højlydte fløjt altid høres i den herlige slugt ved hul 5, 11 og 17. Herudover et utal **råger, krager, spurve** og **sangere**. Som endnu en speciel oplevelse kan **isfuglen** opleves ved søerne på hul 19 og 20.

3. FAUNAEN PÅ SELVE GOLFBANEN – "GOLFBANENS BEBOERE".

3.1 Pattedyr (Mammalia)

Skovmus (sns)

Dværgmuserede (sns)

Musegris (sns)

De små pattedyr vil, i modsætning til ovenstående større og flyvende pattedyr, være mere påvirkelige af naturindholdet (biotoperne) på selve golfbanen. Det drejer sig om mus **(rødmus, markmus, sydmarkmus, dværgmus, halsbåndsmus og skovmus) og** insektædere **(alm. spidsmus, dværgspidsmus, vandspidsmus** og **muldvarp).** De fleste af disse dyr lever i flerårige græsområder, småbuskads og levende hegn samt for **muldvarpen** i blød skovbund om vinteren, hvorfra den invaderer golfbanen om foråret (for **vandspidsmusens** vedkommende nær ved og i småsøer med krat omkring). Hvis disse dyr har velfungerende habitater på golfbanen, vil deres færden kunne opleves hyppigere, samtidigt med, at det vil øge aktiviteten for en lang række rovfuglearter samt såvel større som mindre rovdyr, da de fungerer som føde for disse.

To små rovdyr, som vil tiltrækkes af det større fødegrundlag, vil være **lækat** og **brud**, som begge færdes i de samme biotoper som musene, der da også er deres væsentligste fødegrundlag.

3.2 Fugle (Aves)

Stor flagspætte

Blandt de fugle, der specielt har glæde af biotoperne på golfbanen er dem, der bruger området som yngle- og fourageringsområde for såvel dem selv som for deres unger. Af typiske arter kan nævnes diverse **mejser, stær, solsort, fluesnapper, flagspætte** og andre hulrugere samt **ringdue, tårnfalk, skovhornugle, natugle, skovspurv, fasan, agerhøne og skovskade.** De fleste af disse kan, sammen med en lang række andre, opleves på de fleste golfrunder på alle årstider i normalt vejr.

3.3 Krybdyr (Reptilia)

Hugorm

Krybdyrene er alle fredede i Danmark, da de er gået voldsomt tilbage i det seneste århundrede på grund af opdyrkning af overdrevsområder og heder. Biotopgenopretning for disse vil være et godt tiltag for biodiversiteten.

Hvad angår krybdyrene på golfbanen, drejer det sig om **snog, hugorm** og **stålorm** samt **firben**. **Firben, stålorm** og **hugorm** vil tiltrækkes af nogenlunde de samme biotoper som musene. Flerårigt græs, småkrat og flader, der kan varmes op eller give skygge alt efter lufttemperaturen og solindstrålingen er deres foretrukne habitater samtidigt med at fødegrundlaget med mus og insekter skal være rigt repræsenteret. **Snogen** befinder sig ydermere bedst, hvis der også er

adgang til fugtigere områder og vand. Solbeskinnede sydskråninger er om foråret sikre iagttagelsessteder, når det drejer sig om krybdyrene.

3.4 Padder (Amphibia)

Stor vandsalamander (sns)

Padderne er ligesom krybdyrene alle fredede i Danmark på grund af ligeledes voldsom tilbagegang i takt med reduktionen af vandhuller og våde områder. Padderne vil have stor gavn af biotopgenopretning.

Springpadderne, tudser (skrubtudse) og **frøer (butsnudet og spidssnudet frø)** samt **halepadderne, (stor og lille vandsalamander)** har deres foretrukne biotoper i og ved vand. Deres æglægning og deres første levemåneder foregår i vand. Her er det af afgørende betydning, at predationen fra fisk og ænder ikke er for voldsom, at vandet kan varmes hurtigt op om foråret i dele af vandområdet (sydsiden), at der er buskads til fouragering (nordsiden), samt at der er forbindelse mellem forskellige mindre biotoper. En lille, isoleret biotop er udsat for store svingninger i forbindelse med bl.a. klimavariationer, mens en større biotop eller en række sammenhængende biotoper vil være mere robuste.

3.5 Insekter (Insecta)

3.5.1 Sommerfugle

Admiral (sns)

Nældens takvinge (sns)

Sortplettet blåfulg (sns)

De insekter, der især vil være af interesse på golfbanen er billerne (specielt **løbebillerne** og **rovbillerne)** og **sommerfuglene.** Billerne er interessante, da de under gode forhold vil være effektive predatorer på forskellige skadelige insekter og deres yngel samtidigt med, at de giver godt fødegrundlag for en række andre dyrearter indenfor især fugle, pattedyr og krybdyr.

Sommerfuglene er gennem det seneste århundrede gået meget kraftigt tilbage i Danmark og hele resten af Vesteuropa på grund af den intensive landbrugsdrifts opdyrkning af overdrevsområder, fugtige enge og heder. Den massive anvendelse af hjælpestoffer i landbruget i form af

pesticider og kunstgødning har været katastrofal for sommerfuglene. De kræver næringsfattige naturområder, som deres nødvendige biotop. Driften af golfbanen vil kunne fremme levemulighederne for sommerfuglene. Disse vil samtidigt kunne byde på fine naturoplevelser for spillerne og andre besøgende.

3.5.2 Spindlere (Arachnida)

Skovflåt (sns)

Her er det specielt **edderkopperne** det handler om. Det er om efteråret muligt at se et tyndt spind, der dækker store dele af fairways som et tæppe. Det er svævetråde fra små edderkopper som danner dette flotte syn.

Det vil være muligt at forøge artsrigdommen og individtætheden af edderkopper ganske betragteligt på golfbanen til glæde for den samlede biodiversitet. Ved at favorisere nogle af de biotoper, der samtidigt vil give levemuligheder for en lang række af ovenstående dyrearter, vil man kunne oparbejde en edderkoppebestand, der ville være en betydende faktor m.h.t. predation på forskellige skadelige insekter (fx stankelben).

Skovflåten er også en spindler, hvor den hører til miderne (kaldes ofte fejlagtigt en tæge, men disse hører til insekterne). Mange golfspillere, der tilbringer meget tid i roughen og underskoven, vil have stiftet bekendtskab med denne lille blodsuger.

3.5.3 Snegle (Gastropoda)

Vinbjergsnegl (sns)

Vinbjergsneglen bør nævnes i denne sammenhæng, da alle golfspillere oplever, at blive budt velkommen til teestedet på hul 5 af denne afdæmpede, men alligevel farverige, snegl. De sidste par år ledsages den dog ofte på dette sted af den væsentligt mindre populære **iberiske skov-snegl ("dræbersneglen").**

4. TILTAG PÅ GOLFBANEN TIL BEVARELSE AF SAMT FORBEDRINGER FOR FAUNAEN (FREMME AF BIODIVERSITETEN)

Indledningsvis skal det pointeres, at der allerede op til i dag, takket være god naturforståelse og et fornemt arbejde af greenkeeperne, er foretaget mange naturforbedrende tiltag på baneanlægget.

Her skal blot fremhæves betydningen af at lade mange døde og væltede træer blive liggende i skovområderne til glæde for et utal af insekter, som igen danner fødegrundlag for en lang række fugle og pattedyr.

Oprydningstrangen må aldrig, selvom det kan være fristende for nogle, blive den dominerende holdning i plejen af golfbanens naturområder. Det forhindrer selvfølgelig ikke, at man kan frilægge smukke solitærtræer, skovbryn, udsigter m.m. Dette vil blot medvirke til en intensivering af den samlede naturoplevelse på alle årstider.

Af nye tiltag til fremme af biodiversiteten på golfbanen er der fire indsatsområder, som man kan arbejde med fremover, der helt sikkert vil give positive resultater.

- **Insektvolde** ("Beetle Banks") vil øge biodoversiteten for **insekter, edderkopper, krybdyr, fugle** samt en lang række **pattedyr.**
- Indsats til forbedring af forholdene for **padderne** i **søerne.**
- Pleje af **sydskråninger** til forbedring af forholdene for s**ommerfugle og bier.**
- Massiv opsætning af **redekasser** til **fuglene.**

4.1 Insektvolde

En insektvold er en 40-50 cm høj jordvold, som med en bredde på ca. 2 meter anlægges i retningen øst-vest, hvor forholdene i forvejen er monotone, eller hvor den kan komme til at virke som økologisk forbindelseslinie. Ved at anlægge en insektvold øst-vest frembringer man størst mulige forskelle på mikroklimaet på den solrige sydside og den skyggede nordside, samtidigt med at fugtighedsforholdene varierer fra den tørre afdrænede top til den fugtige bund. Dette vil give gode habitater for en lang række forskellige insektarter. Volden giver fremragende levesteder for en stor variation af insekter og dermed bl.a. opholdssted og fødegrundlag for fugle, krybdyr og mus, som igen vil danne fødegrundlag for lækat og brud. Edderkopperne vil finde sig til rette i stort tal og vil gøre et stort indhug i flyvende insekter, herunder stankelben.

Volden skal tilsås med flerårige tuegræsser (hundegræs, fløjlsgræs og timothe) blandet med flerårige blomsterplanter (hvid okseøje, stor knopurt, alm. røllike), samt holdes fri for tilgroning med buske (incl. gyvel).

Et godt eksempel på en insektvold har vi allerede mellem den nye træningsbane og hul 23. Her har allerede indfundet sig et mylder af forskellige krybdyr og småpattedyr, som døgnet igennem udsættes for predation fra tårnfalk, skovhornugle, musvåge, ræv og små rovdyr, med fine naturoplevelser for den opmærksomme golfspiller som sidegevinst.

4.2 Biotopforbedringer for sommerfugle og bier

Som tidligere nævnt har den intensive landbrugsdrift med den store næringsstofpåvirkning af naturen været nærmest katastrofal for sommerfuglene. For at imødekomme deres biotopkrav bør

man bibeholde en række sydvendte, lune skråninger, som ligger rimeligt isoleret for spil og færdsel i øvrigt. Disse områder friholdes helt for gødningsstoffer og pesticider og tilgroning med buskads forhindres (ikke den store ændring fra, hvordan nogle af dem drives i dag).

Andre områder kan tilsås med en blanding af etårige blomsterfrøblandinger (kornblomst, honningurt, blodkløver, brudeslør). Disse tiltag vil ud over at gavne sommerfugle og bier øge oplevelsesmulighederne for folk, der færdes på golfbanen.

4.3 Redekasser til fuglene,

For at komme stankelbensplagen på greens til livs kan man sætte mange flere **stære**kasser op på banen. Selvom det indtil nu ikke har været en succes, kan man forsøge med forskellige placeringsmåder.

Kasser på banen til de små hulrugende fugle som **mejserne**, ville supplere de naturlige redemuligheder i de mange udgåede træer i området omkring banen. Redekasser til **tårnfalk** på banen ville give denne lille spektakulære rovfugl endnu flere muligheder for at udnytte fødegrundlaget af især mus. Jeg tror ikke der findes en eneste golfspiller i Viborg, der ikke har nydt synet af tårnfalken, der ”muser” over roughen sommeren igennem. Redekasser til **ugler** kunne også komme på tale flere steder.

5. PATTEDYR (MAMMALIA) REGISTRERET PÅ GOLFBANEN (LISTE)

Rådyr (Capreolus capreolus)

Det mindste af de danske hjortearter og det eneste, der færdes på golfbanen. Rådyret har ekstremt gode livsbetingelser i skovene omkring golfbanen og kan derfor ofte iagttages på selve banen og i de åbne arealer omkring. Morgen og aften trækker de gennem golfbanen mens de især om vinteren dagen igennem fouragerer på arealerne mellem den røde sløjfe og greenen på hul 7. De har fast rute gennem og omkring den primære forbindelseslinie på golfbanen. Om morgenen og om vinteren i sne er rådyrenes spor de hyppigste, man møder på baneanlægget.

Ræv (Vulpes vulpes)

Det almindeligste rovdyr i området. Kan oftest iagttages tidligt om morgenen, når den "muser" på de åbne arealer på og omkring golfbanen. De hyppigste iagttagelser har man langs hele den sydlige grænse af golfbanen samt langs marken nordøst for den røde sløjfe. Sporene ses tydeligt i sne samt om morgenen i bunkers året igennem.

Grævling (Meles meles)

Grævlingen færdes mest i de mørke timer på døgnet og ses derfor også sjældent. Den stortrives i områderne omkring golfbanen og vil blive en hyppigere gæst på banen fremover. Største mulighed for at se grævling vil man oftest have i området omkring teestedet ved hul 5 samt teestedet ved hul 12. Det er også her man af og til kan se spor af grævling.

Lækat (Mustela erminea)

Lækat (hermelin) er vores næstmindste rovdyr. Den er et lille, langstrakt dyr med lang hale, som skifter farve (bortset fra halespidsen) fra brun til hvid sommer og vinter. Den opholder sig mest i og langs diger o. lign., hvor den fouragerer på mus og fugleæg/-unger. Den vil blive hyppigere set, hvis der etableres omtalte insektvolde. Skal man se den på golfbanen i dag er det mest oplagte sted i og langs med det lange dige mellem det nye øveareal og hul 23.

Brud (Mustela nivalis)

Bruden er vort mindste rovdyr. Et lille slankt dyr, som er brunt og har kort hale. Den er godt tilpasset til at jage mus og kan på grund af sin lille størrelse jage disse helt ned i deres gange.

Den ses sjældent, da den mest færdes i det høje græs på diger o. lign. Som for lækatten gælder det, at den vil blive hyppigere, hvis der anlægges insektvolde på banen. Også denne vil man med lidt held kunne få at se på diget mellem det nye øvelsesareal og hul 23.

Egern (Sciurus vulgaris)

Egernet er en lille gnaver, der er tilpasset til livet i træerne. Den har fine betingelser i området omkring golfbanen og vil derfor ofte ses krydse banen i små hurtige spring fra en trægruppe til en anden. Dens spor kan også iagttages i sne og om morgenen i bunkers, ligesom afskallede fyrrekogler findes almindeligt efter dens fouragering. Teestedet ved hul 10 er et sikkert sted for dette. Egernet bruger den primære forbindelseslinie meget og vil have glæde af vedligeholdte og styrkede sekundære forbindelseslinier gennem golfbanen.

Hare (Lepus europaeus)

Haren er sammen med rådyret nok det mest observerede pattedyr. Specielt om foråret oplever man ramlerne (hannerne) ivrigt kæmpende om retten til at parre sig med sætterne (hunnerne). Overalt på banen ligger uldtotter fra disse kampe. Harerne holder sig ofte i nærheden af de sekundære forbindelseslinier, hvor de også ofte vil lægge deres unger. Især tidligt om morgenen færdes de overalt på de åbne arealer og deres karakteristiske spor ses ofte i sneen og i bunkerne om morgenen.

Rødmus (Clethrionomys glareolus)

En af Danmarks almindeligste musearter. Vil mest kunne observeres i skovkanterne og i krattene ved vandområderne.

Almindelig markmus (Microtus agrestis)

Meget almindelig i Danmark. Hører til studsmusene (kort hale). Forekommer overalt i de åbne områder, hvor der er tæt græsvegetation. Gangene ses ofte i græsset i foråret.

Halsbåndsmus (Apodemus flavicollis)

Kan træffes overalt på golfbanen i nærheden af skovkanter og levende hegn. Færdes i modsætning til flere af de andre musearter over meget store områder (op til flere hektar). Den er en god klatrer og kan af og til ses højt oppe i trækronerne.

Almindelig spidsmus (Sorex araneus)

Et af Danmarks almindeligste pattedyr. Ses ikke ret ofte i levende live, men findes til gengæld tit liggende død på veje og stier, da ingen holder af at æde den. Lever overalt i skov, på marker ved vand m.m. Ind imellem ryger der dog en spidsmus ned hos skovhornuglen, hvilket kraniedelene vidner om i uglegylpet, som ofte findes på golfbanen, specielt mellem hul 1 og 2.

Muldvarp (Talpa europaea)

Alle (ikke mindst greenkeepere og golfentusiaster) kender muldvarpeskud og der gøres en ihærdig indsats for at holde dem væk fra baneanlægget. Kun få har set muldvarpen, når den kommer op af sine gange og færdes på jordoverfladen, men det gør den også kun yderst nødigt. Den tilbringer mest vinteren inde i den bløde, lune skovbund, hvorfra den invaderer de åbne arealer, når jorden bliver lun og blød, i jagten på regnorme.

Flagermus (Myotis sp.)

Flagermusene er ikke artsbestemt. De kan især opleves sommeraftner over hul 8 og hul 9, samt over søerne. Der er helt sikkert flere forskellige arter, men det kræver en nærmere observation og kendskab at få dem artsbestemt.

6. FUGLE (AVES) REGISTRERET PÅ GOLFBANEN (LISTE)

Listen er udarbejdet af Knud Petry.

Agerhøne (Perdix perdix)

Foto: Søren Harding

Den relativt lille og plumpe agerhøne tilhører gruppen af hønsefugle og ses for det meste, når man i det åbne land kommer lidt for tæt på og får den til at flyve larmende op. Kønnene ligner hinanden, og fuglene er med deres brunstribede ryg godt camoufleret i græsbevoksningen. Brystet er gråt med et fint mønster, og hovedet er orangebrunt. Hannerne har et stort mørkebrunt skjold på bugen, mens hunnens bugplet er mindre eller helt mangler.
Forekomst: Hele året.

Allike (Coarvus monedula)

Foto Søren Harding

Alliken er den mindste af vores kragefugle. Den er sort med lysegrå nakke og kinder, og har lyse øjne, der træder frem på baggrund af de sorte øjenomgivelser. Den optræder gerne i flok, og dens korte skrig høres, både når den flyver, og når den sidder. På grund af skriget har den i ældre tid også haft navnet ka, der genfindes i navnet Kalundborg.
Forekomst: Hele året.

Blishøne (Fulica altra)

Foto: Søren Harding

Blishønen er en almindelig ynglefugl i søer og moser i Danmark. Den er let genkendelig med sin runde, sorte krop og sit hvide næb og store hvide pandeblis, der har givet den navn. Hvis en han mister status, fordi den ikke kan forsvare sit terræn, nedsættes hormonproduktionen. Det medfører at blissen bliver mindre. De to køn ligner hinanden. Ungfuglene har lys hals og ansigt, gult næb og mangler blissen.
Forekomst: Hele året.

Blåmejse (Cuanistes caeruleus)

Foto: Søren Harding

Blåmejsen er en lille mejse med blå kalot, vinger og hale og med gul underside, der mangler musvittens sorte længdestribe. Den er en hyppig gæst på foderbrættet og yngler gerne i redekasser.
Forekomst: Hele året.

Bogfinke (Fringilla coelebs)

Foto: Søren Harding

Med 1.500.000-2.000.000 par er bogfinken en af de mest almindelige ynglefugle i Danmark. Hannen har rødbrun krop, blågråt hoved og hvide vingebånd, mens hunnen er mere olivengrå i farverne. Den ligner gråspurvehunnen, men mangler dennes kraftige rygstriber. Bogfinkens sang *Det det det det ka jeg si' li så tit det ska vær'* kan høres allerede i det tidlige forår.
Forekomst: Hele året.

Dompap han (Pyrrhula Purrhula)

Foto: Søren Harding

Dompaphannen er en af de mest farvestrålende fugle i den danske natur.
Hannen er umiskendelig med en markant rød underside, der står i stærk kontrast til den grå overside og fuglens sorte kalot. Når fuglen flyver, afslører den endvidere et hvidt vingebånd og en tydelig hvid overgump. Hos hunnen er det røde bryst erstattet af beige, men ellers er tegningerne de samme.
Forekomst: Hele året. Synger: Januar til juni.

Fasan han (Phasianus colchicus)

Foto: Søren Harding

Fasanhannen, kokken, er velkendt og let genkendelig med sin skinnende rødbrune fjerdragt og det røde ansigtsparti. Hunnen er betydeligt mere afdæmpet i brune farver, hvilket camouflerer hende under rugning og ungeopfostring, som hannen slet ikke deltager i.
Forekomst: Hele året.

Gravand (Tadorna tadorna)

Foto: Søren Harding

Gravanden er på størrelse med en mindre gås. Den er let genkendelig på sin overvejende hvide fjerdragt med brunt brystbånd, rødt næb og metalgrønt hoved. Kønnene er ens; dog har hannen mere veludviklet rød knop på næbbet. Den er systematisk set placeret i sin egen gruppe, hverken som svømmeand eller gås, sammen med den i Danmark kun sjældent forekommende rustand. Den adskiller sig fra andre ænder, bl.a. ved at kønnene er ens, og at begge forældre hjælper til med ungeopfostringen.
Forekomst: Hele året. I isvintre trækker nogle lidt sydpå.

Gråand (Anas platyrhynchos)

Foto: Søren Harding

Hannen er let genkendelig med sin grå fjerdragt, sit brune bryst, metalgrønne hoved og gule næb. Hunnen er, som hos de fleste andre andefugle, camouflagefarvet brun. Begge køn har blåt vingespejl med hvide kanter. Især i byerne findes der dog andre farvekombinationer, hvilket skyldes krydsning med udsatte tamænder. Særlig almindelig er en variant, hvor hannen er ensfarvet brun med hvidt bryst.
Forekomst: Hele året.

Grønirisk (Carduelis chloris)

Foto: Søren Harding

Grønirisken er en kompakt, olivengrøn finke med et kraftigt næb og en ret kort hale. Hunnen er klædt i mere diskrete farver end hannen. Arten har desuden karakteristiske gule felter på vinger og hale. I yngletiden er hannerne særligt iøjnefaldende, idet de i deres sangflugt flyver omkring i cirkler med sommerfuglelignende vingeslag. Et iørefaldende element i den varierede sang er en langtrukket, snerrende lyd.
Forekomst: Hele året.

Grønspætte (Picus viridis)

Grønspætten er en stor spætte, på størrelse med en allike, og er let kendelig på sin grønne ryg og vinger, sin røde isse og nakke og det sorte parti omkring øjnene. Hos hannen ses den gule overgump i flugten. Hannen har desuden rød skægstribe. Fuglen, der er sky, ses ofte siddende på jorden, hvor den hovedsageligt finder sin føde. Grønspætten trommer sjældnere og svagere end andre spættearter for at markere territoriet. Ved territoriet høres et kraftigt kald, *"kly-kly-*

kly-kly-kly", som den også kan udstøde i flugten.
Forekomst: Hele året.

Gråkrage (Corvus cornix)

Foto: Søren Harding

Gråkragen er overvejende klædt i gråt, men har sorte vinger, ansigt og bryst. Den er nært beslægtet med den ensfarvede sortkrage, som den tidligere blev klassificeret som underart af. I områder hvor begge arter forekommer, optræder der hybridformer mellem de to arter. Det mest almindelige kald er det karakteristiske hæse *kraa*, der har givet kragerne navn. De plyndrer ofte artsfællers reder. Derfor er det afgørende for et ynglepars succes, hvor gode de er til at forsvare reden. Som noget specielt for kragen er et par i stand til at koordinere deres forsvarsindsats. På den måde kan de effektivt jage eventuelle fjender væk. Ved at kalde på hinanden mens de angriber indtrængende fugle, hidser magerne hinanden yderligere op.
Forekomst: Hele året.

Gråspurv (Passer domesticus)

Foto: Søren Harding

Med 500.000-1.000.000 par er gråspurven en af de mest talrige ynglefugle i Danmark. Hannen har grå isse, brunt øjenbrynsbånd og sort hageplet, der om sommeren breder sig ned ad brystet. Størrelsen af den sorte plet er et statussymbol, således at hanner med en mindre plet viger for hanner med en større plet. Om vinteren er næbbet gult, mens det om sommeren bliver sort. Hunnen er mere ensartet gråbrun hele året. Gråspurvens sang er varieret. Mest almindelig er hannens kvidren *tjilp, tjilp* ved reden.
Forekomst: Hele året.

Guldspurv (Emberiza citrinella)

Foto: Søren Harding

Hannerne af gulspurv er nemme at kende på deres gule tegninger på bug, strube og hoved. Hunnerne er mere brunlige, især hovedet. Begge køn har rødbrun overgump. Arten er på størrelse med bogfinken og har en ret lang hale. Gulspurven har en karakteristisk sang: *En-to-tre-fir'-fem-seks-syyyyyyyv*, der har givet den øgenavnet syvsanger. Hannerne sidder altid frit fremme, f.eks. i toppen af en busk, når de synger. Der findes mange sangvarianter, og i Danmark alene er der påvist syv forskellige dialekter.
Forekomst: Hele året.

Gærdesmutte (Troglodytes troglodytes)

Foto: Søren Harding

Denne ganske lille, rustbrune fugl med den oprette hale er helt umiskendelig. Kønnene er ens af udseende, ligesom ungfuglene ligner de voksne fugle. Fuglens størrelse taget i betragtning har den en meget kraftig sang bestående af triller og klare fløjtetoner. Sangen kan høres året rundt. Arten har også et typisk, snerrende kald, der lyder som en pind, som bliver trukket hen over et metalgitter.
Forekomst: Hele året.

Hedelærke (Lullula arborea)

Foto: Ash Midcalf

Hedelærken er lidt mindre end sanglærken; primært er halen kortere. Den har et lyst bånd på forvingen, der kun ses i flugten, ligesom den har lyse øjenbrynstriber, der mødes i et V i nakken. Ligesom sanglærken har den sangflugt, men den synger også fra sangposter i toppen af spredtstående træer og buske. Den melodiske sang indeholder et *lyl-lyl-lyl*, der har givet anledning til slægtsnavnet *Lullula*.
Forekomst: Ultimo februar til oktober – november.

Husskade (Pica pica)

Foto: Søren Harding

Husskaden er en meget almindelig og let genkendelig dansk ynglefugl. Den er blevet kaldt Nordens paradisfugl pga. den sort-hvide fjerdragt med metalglans på vingerne og på den meget lange hale. Dens iørefaldende kald består af et skrattende *sjak-sjak-sjak*.
Forekomst: Hele året.

Hættemåge (Larus ridibundus)

Foto: Søren Harding

Den smukke hættemåge er på trods af kraftig tilbagegang stadig et almindeligt syn i den danske natur. I sommerdragten er fuglen meget typisk med sin mørkebrune hætte, men er også ret let at kende resten af året på sine vingers hvide forkant. Hætten er i vinterdragten erstattet af en

mørk øreplet.
Forekomst: Hele året.

Knobsvarne (Cygnus olor)

Foto: Søren Harding

Danmarks nationalfugl, knopsvanen, valgt ved en afstemning arrangeret af Danmarks Radio i 1984, er en smuk og majestætisk fugl, som pryder mange danske søer og fjorde. Dens enorme størrelse, den helt hvide fjerdragt, den sorte knop over det orangerøde næb gør den umulig at forveksle med andre arter. Knopsvanen er gerne tavs, men fra flyvende fugle høres en karakteristisk susende lyd fra vingerne, som hverken forekommer hos sangsvanen eller pibesvanen. Ungfuglene er sædvanligvis klædt i diskrete lysebrune kulører, og de har et mørkegråt næb uden de voksne fugles karakteristiske knop.
Forekomst: Hele året.

Musvåge (Buteo buteo)

Foto: Søren Harding

Foto: Jörgen Israelsson

Musvågen er den talrigeste rovfugl i Danmark. Den er en mellemstor rovfugl med brede, afrundede vinger og kort, afrundet hale. Den er lidt større end en krage. De to køn fremtræder ens, men individerne varierer meget i farve fra meget mørkebrun til helt lys. Fuglen ses ofte i svæveflugt i stor højde, hvor den benytter sig af varme, opadgående luftstrømme til at flytte sig næsten uden at bevæge vingerne. Dens mjavende skrig kan ofte høres om foråret over åbent land og i skove.
Forekomst: Hele året.

Ringdue (Columba palumbus)

Foto: Søren Harding

Ringduen er en stor due med blågrå farver og karakteristiske hvide tegninger på vingerne og halsen. Territoriet hævdes med en femtonet kurren samt en karakteristisk parringsflugt, hvor vingerne baskes højlydt sammen, mens fuglen tager højde, hvorefter den glider ned på stive vinger. Tegningen på halsen har givet den sit navn, men den bliver også ofte kaldt skovdue.
Forekomst: Hele året.

Råge (Corvus frugilegus)

Foto: Søren Harding

Rågen er karakterfugl i agerlandet, hvor man gerne ser den fouragere på marker i store flokke. Rågen kan med sin størrelse og fjerdragt, som er helt sort, minde meget om sortkragen, men kendes på sit lange lysegrå næb, som hos den voksne fugl forekommer ekstra langt p.g.a. den nøgne grå hud omkring næbroden. Rågens kald minder også om kragens, men det er ikke så groft.
Forekomst: Hele året.

Sangdrossel (Turdus philomelos)

Foto: Søren Harding

Sangdroslen er en brunlig drossel, som er en smule mindre end solsorten, men som ellers minder om denne i udseende. Fuglens overside er lysebrun, og undersiden er lys med mørke pletter. Benene er hudfarvede. Ligesom solsorten er også sangdroslen en dygtig sanger. Sangen er beskrevet på mange måder, f.eks. *akvavit, akvavit, akvavit - rigtig tit, rigtig tit, rigtig tit*, men sangdroslen har et stort repertoire og er desuden en dygtig imitator.
Forekomst: Marts – november.

Sanglærke (Alauda arvensis)

Foto: Søren Harding

Sanglærken er en af de mest velkendte danske fugle takket være sin charmerende sang, som ofte høres fra stor højde fra januar til august. Fuglens udseende med den spættede, brune fjerdragt er dog ikke særlig karakteristisk. Undersiden er hvidlig med stribet bryst. Sanglærken kan rejse sine issefjer til en lille top, som dog er meget mindre end den nært beslægtede toplærkes. Sanglærkens kald er et *tchriup* eller *trruvi*.
Forekomst: Hele året. Nogle trækker få trækker lidt sydpå om vinteren.

Sjagger (Turdus pilaris)

Foto: Søren Harding

Sjaggeren er en let genkendelig drossel, som er af samme størrelse som solsorten. De mest karakteristiske kendetegn er det grå hoved, den mørkebrune ryg samt de pileformede pletter på det gyldne bryst og den hvide bug. Fuglens advarselskald er et hæst *sjak-sjak-sjak* (som lyden af en stor hækkesaks), som har inspireret til artens danske navn. Sangen er knirkende med skræppende og snerrende lyde.
Forekomst: Hele året.

Skovhornugle (Asio otus)

Foto: Ole Borg

Skovhornuglen minder både om natuglen og om den nært beslægtede mosehornugle. Den kan kendes på den ensfarvede, lysebrune fjerdragt, den høje og slanke fremtoning, de orangerøde øjne og de lange spidse fjerører, som rejses når fuglen er urolig. Når en ugle ses jagende i skumringen kan selv øvede fuglekiggere have svært ved at afgøre, om det er en skov- eller mosehornugle. Skovhornuglen er nataktiv og gemmer sig dybt inde i en trækrone eller en busk om dagen.
Forekomst: Hele året

Skovsskade (Garrulus glandarius)

Foto: Svein Bekkum

Skovskaden er et almindeligt syn i de danske skove. Takket være den specielle stemme og den spraglede fjerdragt er man sjældent i tvivl om dens tilstedeværelse. Skovskaden er en rødbrun fugl omtrent af samme størrelse som husskaden, men med meget kortere hale. De mest karakteristiske kendetegn er den azurblå vingeplet, den sorte skægstribe og den hvide overgump. Artens kald er et højt, hvæsende *krææh*.
Forekomst: Hele året.

Skovspurv (Passer montanus)

Foto: Søren Harding

Skovspurven minder overfladisk om gråspurvehannen og forveksles ofte med denne, men skovspurven kan let kendes på den sorte plet på den hvide kind samt på den chokoladebrune kalot. De to køn kan ikke skelnes fra hinanden. Skovspurven er lidt mindre end gråspurven. Dens flugtkald er et hurtigt, klangfuldt *tæk, tæk, tæk*. Dens kvidren minder meget om gråspurvens.
Forekomst: Hele året.

Solsort (Turdus merula)

Foto: Søren Harding

Solsorten er Danmarks mest talrige ynglefugl. Hannen er helt sort med gult næb, mens hunnen er mørkebrun og har næb i samme farve. Ungfuglene af begge køn er brune med lyse pletter de første par måneder, efter de er blevet flyvefærdige. Solsortens sang består af bløde fløjtetoner, og er melodisk og meget varieret. Fuglene er i stand til at efterligne menneskeskabte lyde, men også andre solsorte, således at nabohanner kan synge de samme motiver, ligesom ungfugle kan overtage forældrenes sangmotiver. Når solsorten flygter, høres et meget iørefaldende, skingert kald. Fuglen har også et alarmkald i et meget højt toneleje, der bruges til at advare artsfæller mod rovfugle. Højfrekvente lyde er svære at stedfæste, og udsætter dermed ikke i så høj grad den kaldende fugl for fare, og benyttes som advarsel af mange forskellige fuglearter.
Forekomst: Hele året.

Sortmejse (Periparus ater)

Foto: Svein Bekkum

Sortmejsen er en lille, buttet mejse, som let kan kendes på sin grå ryg, beigefarvede underside og den lange hvide nakkeplet i den sorte hætte. Sortmejserne bevæger sig hurtigt rundt i toppen af fyrretræerne og på de yderste grene, hvor de større mejser ikke kan færdes, ofte sammen med fuglekonger.
Forekomst: Hele året.

Stær (Sturnus vulgaris)

Foto: Søren Harding

Stæren er nært tilknyttet mennesker og er derfor en velkendt fugl for de fleste. Den kan ikke rigtig forvekslesmed andre arter. Stæren er overvejende sort. Om sommeren har fjerdragten en flot blågrøn og lilla metalglans, om vinteren er ryggen mere brunlig og undersiden hvidplettet. Om sommeren er næbbet gult, om vinteren er det sort. Stærens sang er også karakteristisk. Den er meget varieret og indeholder bl.a. præcise efterligninger af andre fugles lyde, men også f.eks. af mobiltelefoners forskellige melodier.
Forekomst: Marts – oktober. Ganske få kan overvintre.

Sumpmejse (Gråmejse) (Poecile palustris)

Foto: Søren Harding

Sumpmejsen er en lille gråbrun mejse med en skinnende sort hætte og en sort hagesmæk. Dens tidligere navn er gråmejse, som refererer til den grå underside. Sumpmejsen er på størrelse med blåmejsen og fyrremejsen. Den kan forveksles med fyrremejsen, men har mindre hagesmæk end denne. Dens kald er også markant anderledes, nemlig et eksplosivt *pitschu*, et gentaget *tchiu-tchiu-tchiu* og et hurtigt *psitche-che-che*.
Forekomst: Hele året.

Sølvmåge (Larus argentatus)

Foto: Søren Harding

Sølvmågen er den almindeligste af de store måger. Den er overvejende knyttet til havet og kendes især på sin størrelse (den er tydeligt større end stormmågen og mindre end svartbagen), det kraftige gule næb med den røde plet, den sølvgrå ryg, de små, stikkende gule øjne og de lyst kødfarvede ben. Når sølvmåger forsvarer deres territorium mod naboer i kolonien, kan det

undertiden komme til voldsomme indbyrdes slagsmål, der kan medføre brækkede vinger.
Forekomst: Hele året.

Toplærke (Galerida cristata)

Foto: Anders Østerby

Umiddelbart ligner toplærken den almindelige sanglærke, men ved nærmere eftersyn er der klare forskelle, ligesom sangen hos de to arter er forskellig. Først og fremmest kan man kende toplærken på dens større top end sanglærkens. Desuden er toplærken klædt i mere grålige nuancer end sanglærken og har et længere og spidsere næb. Den er en lille smule større end sanglærken.
Forekomst: Hele året.

Topmejse (Lophophanes cristatus)

Foto: Svein Bekkum

Topmejsen er en meget karakteristisk mejse med sin sort- og hvidspættede top og den sort-hvide hovedtegning. Fjerdragten er i øvrigt karakteriseret ved en mørkt gråbrun overside og en lysegrå underside.
Forekomst: Hele året.

Tyrkerdue (Streptoæelia decaocto)

Foto: Søren Harding

Tyrkerduen er en lille, elegant beigefarvet due, på størrelse med en tamdue, med et iøjnefaldende smalt, sort halsbånd. Arten har en meget karakteristisk sang: *ku-kuuuh-ku* , som gentages hurtigt.
Forekomst: Hele året.

Tårnfalk (Falco tinnunculus)

Foto: Søren Harding

Tårnfalken er en lille rovfugl, der kendes på sine spidse vinger og lange hale. Den har rødbrun overside og lys, spættet underside. Hannen har dog blågråt hoved og haleoverside. Den ses gerne "musende" over åbne områder, hvor den med baskende vinger og udspredt hale næsten står stille i luften, mens den spejder efter bytte på jorden.
Forekomst: Hele året

Vibe (Vanellus vanellus)

Foto: Søren Harding

Med sin metalgrønne overside, de brede og afrundede vinger samt den lange fjertop er viben helt umiskendelig. Vibens specielle, akrobatiske sangflugt, der markerer territoriet, er også unik. Den karakteristiske stemme,*vuii vuii vip vip* har givet ophav til artens danske navn.
Forekomst: Marts – oktober.

7. KRYBDYR (REPTILIA) REGISTRERET PÅ BANEN (LISTE)

Stålorm (Anguis fragilis)

Stålormen kan oftest træffes på de åbne, tørre områder på den røde sløjfe samt områderne mod syd. Ofte i nærheden af digerne med tør, høj græsvegetation. Ofte træffer man dele af stålorm, som er efterladt af en rovfugl, der har dræbt og den og fortæret en del.

Snog (Natrix natrix)

Det typiske sted at træffe snogen på er området omkring søerne mellem par 3-banen og klubhuset. Den kan mødes, når den snor sig hen over græsset mellem søerne, når græsset er vådt af dug eller regn, ligesom man kan se sporet efter den i morgenduggen i græsset. Den er let genkendelig med sin sorte farve samt især de to klart gule nakkepletter.

Firben (Lacertidae)

Firben kan træffes de samme steder som stålorm. Deres foretrukne habitat er diger, der er orienteret øst-vest, så de, da de er vekselvarme ligesom resten af krybdyrene og padderne, kan udnytte solen og skyggen maksimalt. Deres livsudfoldelser er helt afhængige af at kunne opretholde en kropstemperatur på mellem 30 og 38 grader C fra de vågner af dvalen i marts/april til de igen går i dvale i oktober/november.

8. PADDER (AMPHIBIA) REGISTRERET PÅ GOLFBANEN (LISTE)

Springpadder (Anura)

Skrubtudse (Bufo bufo)

I områderne omkring søerne, samt i søerne nord og nordøst for klubhuset vil skrubtudser oftest kunne iagttages om foråret, når de er i parring. De store hunner omgivet og omklamret af adskillige mindre hanner. Haletudserne er talrige i vandet. Deres æg hænger i lange bændler i vandplanterne.

Butsnudet frø (Rana temporaria)

Også disse vil kunne iagttages i områderne nord og nordøst for klubhuset om foråret, når de er i parring. Ligesom deres haletudser og små sorte unger vil kunne ses i tusindevis henholdsvis i og omkring vandet. Æggene ligger i store klumper i vegetationen på lavt vand. Et andet spor af frøerne er det tidligere omtalte "englesnot", der foråret igennem vidner om musvågernes prædation på frøerne, hvor de "frasorterer" æggestokkene, da disse ville svulme slemt op i maven, hvis de åd dem.

Salamandre (Salamandridae)

Lille vandsalamander (Lissotriton vulgaris)

Kan ses i vandet forår og sommer igennem samt på land i efteråret, når de smider ”svømmeredskaberne” og kravler på land for at overvintre i krattene omkring søerne.